

*Ростислав БУРДЯК
Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ
(Дрогобич, Україна)*

СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ БАЗОВОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ В НОРВЕГІЇ

Проблема початкової військової підготовки в Норвегії в сучасній історіографії розглядається переважно в контексті ширших досліджень військового обов'язку, системи першочергової служби (førstegangstjeneste) та трансформацій оборонної політики держави. На відміну від багатьох інших країн, де початкова військова підготовка інтегрована в шкільну систему, норвезька модель характеризується чітким інституційним розмежуванням між загальною освітою та військовою підготовкою, яка реалізується насамперед у межах системи призову.

Ключовим джерелом для дослідження є законодавство, зокрема Закон про військовий обов'язок і службу у Збройних силах (forsvarsloven) [8], який визначає правові засади функціонування системи призову. Його положення закріплюють універсальний характер військового обов'язку, що є фундаментом для організації початкової підготовки. Важливим доповненням виступають урядові документи, зокрема пропозиція уряду до Стортингу (2015–2016) [9], де обґрунтовується реформування системи призову. У документі підкреслено, що запровадження універсального призову має на меті забезпечити добір найбільш мотивованих і підготовлених осіб до служби, що безпосередньо впливає на якість початкової військової підготовки.

Офіційні ресурси Збройних сил Норвегії уточнюють ці положення. Зокрема, наголошується, що країна «запровадила військову повинність для обох статей у січні 2015 року, ставши першим членом НАТО, який зробив це» [12]. Це положення є принципово важливим для розуміння сучасної моделі підготовки, оскільки розширює соціальну базу комплектування та змінює підходи до організації навчання.

Організаційні аспекти початкової військової підготовки розкриваються в офіційних матеріалах Збройних сил. Важливу роль у системі відіграє Центр кадрів і призову, який «manages conscription and allocation of personnel for initial service» [7]. Це свідчить про централізований характер управління підготовкою та відбором призовників. Практичну реалізацію системи відображають матеріали щодо першочергової служби. Наприклад, офіційний календар прибуття (oppmøtekalender) демонструє регулярність наборів і структурованість процесу підготовки [4]. Ще більш інформативним є повідомлення про впровадження єдиної системи рекрутської підготовки, де зазначено, що «recruit training lasts seven weeks» і здійснюється за стандартизованою програмою [13]. Це дозволяє стверджувати, що початкова військова підготовка в Норвегії має чітко визначений часовий і змістовий формат.

Додаткові відомості про зміст навчання містяться у військових інструкціях. Зокрема, у керівництві UD 6-81-1E зазначено, що метою базової підготовки є «надати солдату загальну військову компетентність як основу для подальшої служби та навчання» [6]. Ця теза відображає функціональне призначення початкової підготовки як базового етапу формування військових навичок.

Суттєвий внесок у вивчення проблеми зроблено норвезькими аналітичними центрами, насамперед Норвезький інститут оборонних досліджень (FFI). У звіті про відбір до першочергової служби наголошується на важливості якісного добору кадрів і вказується, що «близько 14 відсотків тих, хто вперше починає службу, не завершують її» [10]. Цей показник є важливим індикатором ефективності системи підготовки. Інше дослідження FFI [5] пропонує кількісний аналіз складу призовників у 2014–2020 рр. і демонструє результати впровадження гендерно нейтрального призову. Воно підтверджує суттєве зростання частки жінок у Збройних силах, що змінює соціальний профіль учасників початкової підготовки.

Важливим джерелом є також дослідження медичних аспектів призову, де описано систему медичного відбору. У ньому зазначено, що іспит призовної комісії є ключовим етапом оцінки придатності до служби [11]. Це дозволяє включити до аналізу біосоціальний вимір підготовки. Окремий напрям становлять дослідження мотиваційних і психологічних чинників. Зокрема, у сучасній праці підкреслено, що навіть за умов погіршення психіч-

ного здоров'я молоді рівень мотивації до військової служби залишається стабільним [3]. Це свідчить про високий рівень соціальної легітимності військової служби в Норвегії.

Норвезька модель часто аналізується в ширшому скандинавському контексті. У праці низки дослідників [1] підкреслюється, що країни Північної Європи сформували специфічну модель військової праці, яка поєднує вимоги оборони з принципами гендерної рівності. Автори розглядають інтеграцію жінок у військову систему як результат взаємодії економічних і соціальних чинників, що безпосередньо впливає і на організацію початкової підготовки.

Важливим аспектом є аналіз освітніх документів. У норвезькій шкільній програмі акцент зроблено не на військовій підготовці як такій, а на формуванні громадянських компетентностей. Зокрема, у базовому навчальному документі зазначено, що учні повинні «розвивати знання про демократію та розуміти важливість участі в демократичних процесах» [2]. Це свідчить про те, що підготовка молоді до оборони держави здійснюється переважно через громадянське виховання, а не через спеціалізовані військові курси.

Отже, джерельна база дослідження початкової військової підготовки в Норвегії є комплексною та включає нормативно-правові акти, урядові документи, офіційні матеріали Збройних сил, а також аналітичні та наукові праці. Історіографія проблеми формується переважно у межах досліджень військового обов'язку, соціальної структури призовників і трансформацій оборонної політики.

Специфіка норвезької моделі полягає в тому, що початкова військова підготовка не інтегрована в систему загальної освіти, а реалізується в рамках першочергової військової служби. Водночас шкільна освіта забезпечує формування громадянських і демократичних компетентностей, що створює ідеологічне підґрунтя для функціонування системи оборони. Така модель поєднує високий рівень інституційної організації з широкою соціальною підтримкою, що і визначає її ефективність у сучасних умовах. Відзначимо, що в сучасних умовах низка дослідників активно вивчають досвід країн Балтії, а також інших держав [14; 15; 17; 20; 21] у сфері початкової та базової військової підготовки [16; 18; 19; 22]. Вважаємо, що досвід Норвегії буде корисним для апробації в українських реаліях.

JITEPATYPA

1. Ahlbäck A., Sundevall F., Hjertquist S. A Nordic model of gender and military work? Labor demand, gender equality, and women's integration in the armed forces of Denmark, Finland, Norway, and Sweden. *Scandinavian Economic History Review*. 2024. Vol. 72 (1). P. 49–66. DOI: <https://doi.org/10.1080/03585522.2022.2142661>

2. Core curriculum – values and principles for primary and secondary education : Democracy and citizenship. *Norwegian Directorate for Education and Training*. URL: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/>

3. Declining mental health without diminished military motivation? Trends and associations in Norwegian youth. *Armed Forces & Society*. 2024. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0095327X241236890>

4. Førstegangstjeneste: oppmøtekalender. *Norwegian Armed Forces*. URL: <https://www.forsvaret.no/forstegangstjeneste/oppmotekalender>

5. Hvem er de menige? En kvantitativ analyse av vernepliktsdata 2014–2020 / Norwegian Defence Research Establishment (FFI). Kjeller, 2021. URL: <https://www.ffi.no/en/publications-archive/hvem-er-de-menige-en-quantitativ-analyse-av-vernepliktsdata-20142020>

6. Instruction in Winter Service – Winter Conditions, Leadership and Training (UD 6-81-1E). Oslo : Norwegian Armed Forces, 2013. URL: <https://www.forsvaret.no/en/organisation/centre-of-excellence-cold-weather-operations/handbook-and-lectures/english-handbooks/UD%206-81-1E%20WINTER%20CONDITIONS%20LEADERSHIP%20AND%20TRAINING%202013.pdf>

7. Joint departments (The Norwegian Armed Forces HR and Conscription Centre) // Norwegian Armed Forces. URL: <https://www.forsvaret.no/en/organisation/joint-departments>

8. Lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) : lov av 12. august 2016 nr. 77. *Lovdata*. URL: <https://lovdata.no/lov/2016-08-12-77>

9. Prop. 1 S (2015–2016) : Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) / Forsvarsdepartementet. Oslo, 2015. URL:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-fd-20152016/id2455797/>

10. Selektres de riktige personene til dagens Forsvar? Beskrivelse av dagens seleksjonsordning til førstegangstjenesten / Norwegian Defence Research Establishment (FFI). Kjeller, 2019. URL: <https://www.ffi.no/en/publications-archive/selektres-de-riktige-personene-til-dagens-forsvar-beskrivelse-av-dagens-seleksjonsordning-til-forstegangstjenesten>

11. The Norwegian Armed Forces Health Registry conscription board health examination data: a systematic description of the data source. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2020. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1403494820920412>

12. Universal conscription. *Norwegian Armed Forces*. URL: <https://www.forsvaret.no/en/news/archive/universal-conscription>

13. Utdanner rekrutter for første gang på 30 år. *Norwegian Armed Forces*. 2023. URL: <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/rekruttutdanning-evenes>

14. Александров М. С. Адміністративно-правове регулювання процесів національно-патріотичного виховання: досвід Латвії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія 18: Право*. 2023. Вип. 39. С. 4–9. <https://www.chasopys.law.npu.kiev.ua/archive/39/1.pd>

15. Галів М., Бурдяк Р. Початкова загальновійськова підготовка в Литовській Республіці (початок ХХІ ст.): роль Литовського Стрілецького Союзу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 88. Том 1. С. 25–38.

16. Галів М., Ільницький В. Початкова військова підготовка у Китайській Республіці (Тайвань) на початку ХХІ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 91. Том 1. С. 31–40. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-4>

17. Галів М., Пантюк Т. Початкова військова підготовка в Естонській Республіці: позашкільний компонент. *Молодь і ринок*. 2026. № 1. С. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351450>

18. Галів М., Фролов М., Онищак В. Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 86. Том 1. С. 29–40.

19. Дворянин П., Галів М., Волошин О. Початкова військова підготовка молоді в умовах російсько-української війни: за матеріалами українських ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Том 1. С. 18–29. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3>

20. Магілін О. В. Передумови відкриття професійних закладів середньої освіти з посиленою військовою підготовкою в Латвії. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2022. № 52. С. 126–136.

21. Шаравара Т. Початкова військова підготовка та особливості національно-патріотичного виховання в країнах Балтії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Том 2. С. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-7>

22. Юзич Ю. Військове виховання юнацтва у країнах НАТО. А що в Україні? *Реанімаційний пакет реформ*. 2020. URL: <https://rpr.org.ua/news/viys-kove-vykhovannia-iunatstva-u-krainakh-nato-a-shcho-v-ukraini/>